

Berenika Czerwińska

(Uniwersytet Wrocławski)

(E) zapis na sąd polubowny

ABSTRACT

The Arbitration clause e-form – selected issues

Arbitration clause is an institution governed by the Code of Civil Procedure, which is designed to accelerate, facilitate and reduce the costs of cooperation between parties, particularly in international trade matters. The purpose of this article is to discuss the legal nature of the arbitration agreement, with particular regard to the mandatory form of its conclusion and the consequences of their failure to perform. It also discusses the possibility of making such a record by means of electronic communication as well as an electronic signature.

Słowa kluczowe: sąd polubowny, podpis kwalifikowany, środki komunikacji elektronicznej

Rozwój technologii informatycznej ma wpływ na zmiany regulacji prawnych w każdej dziedzinie prawa i w wielu różnorodnych instytucjach. Od dawna obserwujemy wprowadzanie nowych rozwiązań zarówno do kodeksu cywilnego, jak i kodeksu postępowania cywilnego, które mają na celu ułatwienie i przyspieszenie procedur przewidzianych w ww. ustawach.

Zasadniczo spory ze stosunków cywilnych między stronami rozstrzygają właściwe rzeczowo, miejscowo i instancyjnie sądy powszechne. Niemniej jednak strony mogą ustalić, iż spory między nimi wynikłe będzie rozstrzygał sąd polubowny. W tradycji polskiego prawa cywilnego na określenie tego typu postanowienia stron powszechnie używany jest termin

„zapis na sąd polubowny”, podczas gdy w konwencjach międzynarodowych przyjmuje się określenie „umowa o arbitraż”.

Strony oddają spory pod rozstrzygnięcie sądu polubownego z uwagi na dwie zasadnicze kwestie, tj. szybkość postępowania oraz ponoszenie zdecydowanie mniejszych kosztów postępowania niż przed sądem państwowym. Z uwagi na powyższe, szczególne znaczenie ma możliwość wykorzystania tej instytucji w stosunkach międzynarodowych, przede wszystkim w sprawach handlowych.

Działalność sądów polubownych w Polsce uregulowana jest w części V Kodeksu postępowania cywilnego po zmianie ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego¹ od art. 1154 do art. 1217. Praca niniejsza ma na celu omówienie charakteru prawnego oraz formy zawarcia zapisu na sąd polubowny wraz ze skutkami ich uchybienia, a także ma zwrócić uwagę na jej elektroniczną postać.

Charakter prawny zapisu na sąd polubowny

Zdolność arbitrażowa² została uregulowana w art. 1157 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego³. Stanowi on, iż strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe - mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej.

Warto w tym miejscu podkreślić, iż ustawodawca w sposób odrębny uregulował możliwość zawarcia zapisu na sąd polubowny w odniesieniu do sporów z zakresu prawa pracy jak również w zakresie umów, których stroną jest konsument.

Po pierwsze, w sporach z zakresu prawa pracy możliwe jest sporządzenie zapisu na sąd polubowny tylko i wyłącznie po powstaniu sporu i wymaga zachowania formy pisemnej. Katalog tych spraw został zawarty w art. 476 § 1 k.p.c. i należą do nich sprawy: 1) o roszczenia ze stosunku pracy lub z nim związane; 2) o ustalenie istnienia stosunku pracy, jeżeli łączący strony stosunek prawny, wbrew zawartej między nimi umowie, ma cechy stosunku pracy; 3) o roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy; 4) o odszkodowania dochodzone od zakładu pracy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób

¹ Dz. U. 2005 nr 178 poz. 1478.

² Za twórcę terminu „zdolność arbitrażowa” na gruncie prawa polskiego uważa się A.W. Wiśniewskiego, zob. A. W. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu, cz. I*, „Prawo Spółek 2005”, nr 4, s.10.

³ Tekst jedn. Dz. U. 2016 poz. 1822 ze zm., dalej: k.p.c.

zawodowych. *A contrario* nie chodzi tu o sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych. Zasadność opisywanego wyłączenia ma związek z art. 477¹² k.p.c., który stanowi, iż w sprawach z zakresu prawa pracy nie jest możliwe zawarcie ugody, a więc nie można mówić w tym przypadku o zdatności arbitrażowej w rozumieniu art. 1157 k.p.c.⁴.

Po drugie, ustawą z dnia 23 września 2016 r. o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich⁵, która weszła w życie w dniu 10 stycznia 2017 r., został dodany art. 1164¹ k.p.c. stanowiący, iż zapis na sąd polubowny obejmujący spory wynikające z umów, których stroną jest konsument, może być sporządzony tylko po powstaniu sporu i wymaga zachowania formy pisemnej. Co więcej, w takim zapisie należy także wskazać pod rygorem nieważności, że stronom znane są skutki zapisu na sąd polubowny, w szczególności co do mocy prawnej wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd lub po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności. Zmiana ustawy została podyktowana obowiązkiem implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z 21.5.2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) Nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE⁶. Wskazana zmiana ma na celu ochronę interesów konsumenta jako słabszego uczestnika obrotu gospodarczego⁷.

Zgodnie z art. 1161 § 1 poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego wymaga umowy stron, w której należy wskazać przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć (zapis na sąd polubowny). W świetle konwencji nowojorskiej z dnia 10 czerwca 1958 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych⁸ zapis na sąd polubowny to umowa pisemna, którą strony zobowiązują się poddać arbitrażowi wszystkie lub pewne spory, powstałe lub mogące powstać między nimi z określonego stosunku prawnego, zarówno umownego jak i pozaumownego, w sprawie, która może być rozstrzygana w drodze arbitrażu.

Charakter prawny zapisu na sąd polubowny budzi kontrowersje zarówno w doktrynie postępowania cywilnego, jak i w judykaturze. Część autorów uważa, iż jest to czynność

⁴ Por. A. Budniak- Rogala [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, E. Marszałkowska- Krześ (red.), Legalis 2017.

⁵ Dz. U. z 2016 r. poz. 1823.

⁶ Dz. Urz. UE L Nr 165, s. 63.

⁷ M. Kłos [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 1096-1217*, A. Marciniak (red.), Warszawa 2017, Legalis.

⁸ Dz. U. z 1962 r., Nr 9, poz. 41.

procesowa⁹, zgodnie z drugim poglądem jest to czynność prawa materialnego¹⁰, według trzeciego stanowiska mamy do czynienia z umową *sui generis*¹¹, natomiast czwarta koncepcja zakłada, iż jest to umowa mieszana¹². W odniesieniu do zapisu na sąd polubowny zastosowanie znajdują - wprost lub w drodze analogii (w zależności od przyjętej koncepcji dotyczącej natury prawnej zapisu) - przepisy prawa cywilnego materialnego, w szczególności dotyczące zawierania i wykładni umów¹³. Trudno natomiast uznać jeden z powyższych poglądów za dominujący.

Forma zapisu

Poprawne sporządzenie zapisu jest niezbędne dla uruchomienia procedury arbitrażowej, treść zapisu w znacznym stopniu współkształtuje jej przebieg, a skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego często znajduje oparcie w zarzutach dotyczących ważności lub prawidłowości zapisu¹⁴. Zgodnie z art. 1162 § 1 k.p.c. przy sporządzaniu zapisu na sąd polubowny zasadą jest wymóg zachowania zwykłej formy pisemnej. Natomiast § 2 wspomnianego artykułu pozwala na zawarcie zapisu na sąd polubowny poprzez wymianę pism lub oświadczeń złożonych za pomocą środków porozumiewania się na odległość, które pozwalają utrwalić ich treść¹⁵. Do sporządzania umowy o arbitraż można wykorzystać zatem formę elektroniczną, która charakteryzuje się taką samą mocą prawną jak oświadczenie woli złożone w formie pisemnej¹⁶. W związku z powyższym należy uznać za dopuszczalny zapis na sąd polubowny

⁹ W. Broniewicz, *Glosa do postanowienia SN z 13.6.1975 r., II CZ 91/75*, OSPiKA 1977, z. 5, poz. 202, por. także uchwałę SN z dnia 15 listopada 1970 r., III CZP 63/70, OSNCPIUS 1971, Nr 5, poz. 78; Por. Z. Radwański, *Glosa do orzeczenia SN z 13.6.1975 r., II CZ 91/75*, OSPiKA 1977, Nr 5, poz. 83c.

¹⁰ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 86; R. Kulski, *Charakter prawny umów procesowych*, „Państwo i Prawo” 2002, Nr 1, s. 53; Por. E. Marszałkowska-Krześ, Ł. Błaszczak, *Zapis na sąd polubowny a czynności notarialne (wybrane zagadnienia)*, „Rejent” 2007, Nr 9, s. 12; Por. M. Hałgas, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2007, Nr 7, s. 8.

¹¹ A. Akerberg, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, „Wiadomości Prawnicze” 1934, Nr 1, s. 9; M. Tomaszewski, *Umowa o arbitraż. Podstawowe problemy prawne*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1999, Nr 1, s. 15.

¹² P. Osowy, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2001, s. 442; P. Osowy, *Umowa o właściwość sądu jako przykład umowy przedprocesowej. Uwagi na tle art. 46 k.p.c.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005, Nr 2, s. 434.

¹³ K. Weitz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Część Piąta. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, T. Ereciński (red.), Warszawa 2012, s. 620; uchwała SN z dnia 8 marca 2002 r., III CZP 8/02, OSNC 2002, Nr 11, poz. 133.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ M. P. Wójcik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Jakubecki (red.), Warszawa 2012, s. 1457.

¹⁶ Por. J. Gołaczyński, *Wykorzystanie środków komunikacji elektronicznej w arbitrażu w prawie polskim* [w:] *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana prof. A. Calusowi*, Warszawa 2009, s. 674.

zamieszczony w oświadczeniach wysyłanych telefaksem lub w postaci elektronicznej (treść e-maila, wiadomości przekazywane przez komunikatory internetowe)¹⁷.

Dla zapisu na sąd polubowny, dotyczącego sporu wynikającego lub mogącego wyniknąć z umowy, która dla swej ważności wymaga formy szczególnej (na przykład formy aktu notarialnego dla umowy sprzedaży nieruchomości czy umowy spółki komandytowej), ustawa nie wymaga zachowania tej samej formy¹⁸. Oznacza to, że umowa o arbitraż również w takich przypadkach może być sporządzona w zwykłej formie pisemnej lub w postaci elektronicznej¹⁹.

W świetle wspomnianego § 2 zapis na sąd polubowny może zostać zamieszczony w wymienionych między stronami pismach lub oświadczeniach złożonych za pomocą środków porozumiewania się na odległość, które pozwalają utrwalić ich treść. Powołanie się w umowie na dokument zawierający postanowienie o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spełnia wymagania dotyczące formy zapisu na sąd polubowny, jeżeli umowa ta jest sporządzona na piśmie, a to powołanie jest tego rodzaju, że czyni zapis częścią składową umowy. K.p.c. powieliła właściwie rozwiązanie przyjęte w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny²⁰. Zgodnie bowiem z art. 78 k.c. do zawarcia umowy wystarcza wymiana dokumentów obejmujących treść oświadczeń woli, z których każdy jest podpisany przez jedną ze stron, lub dokumentów, z których każdy obejmuje treść oświadczenia woli jednej ze stron i jest przez nią podpisany. Dokument umowy nie musi być zatem podpisany przez obie jej strony, co pozwala na skrócenie czasu zawierania umowy.

Przy zawieraniu umowy o arbitraż stosuje się przepisy k.c. Jak wynika z art. 78¹ k.c. do zachowania wymaganej formy czynności prawnej wystarcza złożenie oświadczenia woli w postaci elektronicznej i opatrzenie go kwalifikowanym podpisem elektronicznym²¹. A *contrario* nie może dojść do zawarcia ww. umowy w formie dokumentowej²² z uwagi na

¹⁷ K. Chyła, *Komentarz do ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego*, Dz. U. Nr 178, poz. 1478, lex/el. 2005.

¹⁸ A. Monkiewicz, *Zapis na sąd polubowny*, „Radca Prawny” 2001, Nr 5, s. 39.

¹⁹ B. Kaczmarek- Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w świetle przepisów o dowodach w postępowaniu cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych”, dodatek nr 5 do „Monitora Prawniczego” 2006, Nr 16, s. 270.

²⁰ Tekst jedn. Dz. U. 2017 poz. 459 ze zm., dalej k.c.

²¹ Por. B. Kaczmarek-Templin, *Kilka uwag o elektronicznej postaci umowy o arbitraż w kontekście przepisów regulujących formę zapisu na sąd polubowny*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2010, Nr 3, s. 21.

²² Zgodnie z art. 77² k.c. do zachowania dokumentowej formy czynności prawnej wystarcza złożenie oświadczenia woli w postaci dokumentu, w sposób umożliwiający ustalenie osoby składającej oświadczenie.

konieczność opatrzenia umowy podpisem, którego to wymogu forma dokumentowa nie przewiduje²³.

Nie jest także jasne jakie konsekwencje wywołuje niezachowanie wymagań co do formy. Zgodnie z pierwszym poglądem zapis taki jest nieważny²⁴. Należy jednak zauważyć, iż treść art. 73 § 1 i art. 74 § 1 k.c. przemawia za tym, że wobec braku zastrzeżenia rygору nieważności w art. 1162 k.p.c. zapis taki będzie ważny, a forma ta jest zastrzeżona dla celów dowodowych²⁵. Jedynym zatem skutkiem mogą być ograniczenia dowodowe, czyli wykluczenie możliwości dowodzenia zawarcia zapisu za pomocą środków dowodowych²⁶. Dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu ze świadków lub przesłuchania stron na fakt zawarcia zapisu jeżeli dokument, w którym zapis zamieszczono został zagubiony, zniszczony lub zabrany przez osobę trzecią²⁷. Natomiast nie jest dozwolony dowód ze świadków lub przesłuchania stron przeciw osnowie lub ponad osnowę dokumentu obejmującego zapis²⁸.

Złagodzenie rygору formy pisemnej przewidziano zarówno w obrocie międzynarodowym, jak i w polskim ustawodawstwie²⁹. Chodzi tu przede wszystkim o konwencję nowojorską o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych oraz konwencję europejską z dnia 21 kwietnia 1961 r. o międzynarodowym arbitrażu handlowym³⁰, które to przewidują możliwość zawierania umów o arbitraż w formie wymiany listów, telegramów i dalekopisów. W polskiej ustawie takie znaczenie ma właśnie omawiany art. 1162 § 2 k.p.c.

Wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny. Nie ma przy tym znaczenia, jakimi środkami komunikuje się osoba wyrażająca swoje oświadczenie woli. Istotne jest jedynie to, by można było zastosować odpowiednie reguły znaczeniowe do określonych treści myślowych. Oświadczenie może być złożone m.in. znakami przenoszonymi falami dźwięku, obrazami przenoszonymi falami świetlnymi czy znakami graficznymi używanymi w językach pisanych³¹.

²³ M. Kłos [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 1096-1217*, red. A. Marciniak, Warszawa 2017, Legalis.

²⁴ J. Łopuski, *Glosa do postanowienia SN z 9.1.1969 r., I CZ 92/67*, OSP 1970, z. 5, poz. 95; A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Zieliński (red.), Warszawa 2011, s. 1644.

²⁵ M. P. Wójcik [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1457.

²⁶ A. Jakubecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz LEX, tom V*, Warszawa 2013, s. 440- 441.

²⁷ S. Dalka, *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987, s. 59.

²⁸ K. Piasecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1096-1217. Tom III*, Warszawa 2007, s. 267.

²⁹ A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Zieliński (red.), Warszawa 2012, s. 1656.

³⁰ Dz. U. z 1964 r., Nr 40, poz. 279.

³¹ Z. Radwański, *Elektroniczna forma czynności prawnej*, „Monitor Prawniczy” 2001, Nr 22, s. 1110–1111.

Artykuł 60 k.c. zawiera definicję legalną oświadczenia woli, zgodnie z którą z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny, w tym również przez ujawnienie tej woli w postaci elektronicznej. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego „złożenie oświadczenia (ujawnienie) woli może wprawdzie nastąpić przez jakiegokolwiek zachowanie się ujawniające tę wolę, jednakże w świetle okoliczności towarzyszących musi to być taki przejaw, który w sposób dostatecznie zrozumiały i niewątpliwy wyraża wolę wywołania skutków prawnych objętych treścią czynności prawnej”³². Ustawodawca znowelizował komentowany przepis przez ustawę o podpisie elektronicznym i dodał do jego treści sformułowanie „w tym również przez ujawnienie tej woli w postaci elektronicznej”. Miało to na celu jedynie wyjaśnienie wątpliwości ponieważ „każde zachowanie” obejmuje również korzystanie ze środków komunikacji elektronicznej³³. Niewątpliwie taki zabieg miał na celu podkreślenie roli nowego medium³⁴. W związku z powyższym, omawiany artykuł stanowi samoistną podstawę do przyznania wagi i znaczenia prawnego oświadczeniom składanym za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej³⁵. Poza tym jest wyrazem spójności z wymogami prawa unijnego, w szczególności Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania publicznego w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym uchylającego dyrektywę 1999/93/WE³⁶, które wraz z systemem aktów delegowanych i implementujących zastąpiło w lipcu 2016 r. dyrektywę 1999/93/WE w sprawie wspólnotowych ram prawnych dla podpisów elektronicznych oraz krajowe przepisy wszystkich państw członkowskich. Obecnie trwają prace nad dostosowaniem polskich przepisów do wskazanych regulacji.

Podpis

Podpis jest sposobem powiązania oświadczenia z osobą, która je składa, a w zależności od rodzaju nośnika wykorzystywanego do utrwalania podpisywanych dokumentów oraz zastosowanej techniki zapisu tych danych można wyróżnić dwa rodzaje podpisów, tj. własnoręczny oraz elektroniczny³⁷.

³² Uchwała SN z dnia 2 maja 1998 r., III CKN 531/97, OSN 1999, Nr 1, poz. 13.

³³ P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I, Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe*, K. Osajda red., Warszawa 2013, s. 663.

³⁴ Z. Radwański, *Elektroniczna...*, *op. cit.*, s. 1110–1111.

³⁵ B. Kaczmarek-Templin, *Kilka...*, *op. cit.*, s. 24.

³⁶ Dz. Urz. UE 2014 r. Nr L 257/73.

³⁷ Por. J. Janowski, *Podpis elektroniczny w obrocie prawnym*, Monografia, Warszawa 2007, s. 32-33.

Podpis własnoręczny uwierzytelnia dokumenty tradycyjne (zarówno sporządzone własnoręcznie, jak i wydrukowane), zaś podpis elektroniczny uwierzytelnia dokumenty elektroniczne (sporządzone elektronicznie, jak i zdigitalizowane)³⁸.

Jednym z obligatoryjnych elementów zawarcia skutecznego zapisu na sąd polubowny jest podpis. Warto zaznaczyć, iż polski ustawodawca został niejako zmuszony do zmiany przepisów dotyczących podpisów elektronicznych. Obecnie już nieobowiązująca ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym³⁹, która miała w zamierzeniu implementować dyrektywę 1999/93/WE w sprawie wspólnotowych ram prawnych dla podpisów elektronicznych, regulowała kwestie związane z podpisem elektronicznym w ustawodawstwie polskim⁴⁰. Mianowicie, ustawa o podpisie elektronicznym wymieniała trzy rodzaje podpisów elektronicznych, tj. podpis elektroniczny, zaawansowany podpis elektroniczny oraz kwalifikowany podpis elektroniczny, które zostały wyróżnione ze względu na różnice w poziomie bezpieczeństwa, różnice w zastosowanej technice oraz skutki prawne⁴¹. Takie rozwiązanie było niezgodne z regulacją dyrektywy 1999/93/WE.

Dopiero po kilkunastu latach zostało przyjęte w ramach prawodawstwa Unii Europejskiej Rozporządzenie 910/2014, które ostatecznie ujedynoliciło tę kwestię we wszystkich państwach członkowskich wprowadzając trzy rodzaje podpisów: 1) podpis elektroniczny, 2) zaawansowany podpis elektroniczny oraz 3) kwalifikowany podpis elektroniczny. Zgodnie z postanowieniami ww. rozporządzenia w prawie krajowym należy zdefiniować skutek prawny podpisów elektronicznych, z wyjątkiem wymogów przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu, zgodnie z którymi kwalifikowany podpis elektroniczny powinien mieć skutek prawny równoważny podpisowi własnoręcznemu.

Podsumowanie

Zmiany w prawie na rzecz co raz to powszechniejszego wykorzystywania narzędzi informatycznych w instytucjach regulowanych ustawowo, należy z całą pewnością ocenić pozytywnie. Sprzyja to rozwojowi kontaktów międzynarodowych, w tym w szczególności zawieraniu umów handlowych. Tego typu sposób rozwiązywania sporów jest powszechny na całym świecie. Z punktu widzenia polskiego ustawodawcy niezwykle istotne jest dochowanie warunków formalnych omawianego zapisu, aby nie było żadnych wątpliwości, że jest on

³⁸ *Ibidem*, s. 33.

³⁹ Tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 262 ze zm.

⁴⁰ Dz. Urz. UE z dnia 19 stycznia 2000 r., seria L, nr 13, s. 12.

⁴¹ Por. S. Kotecka, *Podpis elektroniczny* [w:] *Technologia informacyjna dla prawników. Cz. 1, Podstawy prawa komunikacji elektronicznej*, Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 27-28.

wiążący. Obecnie wiele kontraktów zawieranych jest za pomocą e-maila, co oznacza, że niezbędnym narzędziem stał się podpis elektroniczny, za pomocą którego można również zawrzeć umowę arbitrażową. Ten sposób rozstrzygnięcia sporów między stronami jest znacznie szybszy i bardziej ekonomiczny od procesu toczącego się przed sądami powszechnymi.

BIBLIOGRAFIA

- Akerberg A., *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, „Wiadomości Prawnicze” 1934, Nr 1.
- Barta J., Markiewicz R., *Internet a prawo*, Kraków 1998.
- Bieliński A. K., Cudak A., Derlatka J., Gonera K., Jagieła J., Kłos M., Kościółek A., Kulski R., Kunicki I., Laskowska - Hulisz A., Markiewicz K., Misztal-Konecka J., Rejda M., Studzińska J., Szereda A. J., Torbus A., Uliasz M., *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 1096-1217*, red. A. Marciniak, Warszawa 2016, Legalis.
- Bodio J., Demendecki T., Jakubecki A., Marcewicz O., Telenga P., Wójcik M.P. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012.
- Borysiak W., Grochowski M., Kondek J.M., Książak P., Lackoroński B., Mikłaszewicz P., Morek R., Popardowski P., Raczkowski M., Sobolewski P., Zbiegień-Turzańska A., Żelechowski Ł. *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I, Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe*, red. K. Osajda, Warszawa 2013.
- Broniewicz W., *Glosa do postanowienia SN z 13.6.1975 r., II CZ 91/75*, „OSPiKA” 1977, z. 5, poz. 202.
- Chyła K., *Komentarz do ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 178, poz. 1478, lex/el. 2005*.
- Ciszewski J., Ereciński T., Grzegorzczak P., Weitz K., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego: Komentarz, Część Piąta. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012.
- Dalka S., *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987.
- Ereciński T., Weitz K., *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008.
- Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2012.
- Gołaczyński J., *Wykorzystanie środków komunikacji elektronicznej w arbitrażu w prawie polskim* [w:] *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana prof. A. Calusowi*, Warszawa 2009.
- Hałgas M., *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2007, Nr 7.
- Jakubecki A., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz LEX, tom V*, Warszawa 2013.
- Janowski J., *Podpis elektroniczny w obrocie prawnym*, Monografia, Warszawa 2007.
- Kaczmarek B., *Dowód z dokumentu elektronicznego w świetle przepisów o dowodach w postępowaniu cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych”, dodatek nr 5 do „Monitora Prawniczego” 2006, Nr 16.
- Kaczmarek-Templin B., *Kilka uwag o elektronicznej postaci umowy o arbitraż w kontekście przepisów regulujących formę zapisu na sąd polubowny*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2010, Nr 3.
- Kocot W., *Elektroniczna forma oświadczeń woli*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, Nr 3.
- Kotecka S., *Podpis elektroniczny*, [w:] *Technologia informacyjna dla prawników. Cz. 1, Podstawy prawa komunikacji elektronicznej*, Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011.

- Kulski R., *Charakter prawny umów procesowych*, „Państwo i Prawo 2002”, Nr 1.
- Łopuski J., *Glosa do postanowienia SN z 9.1.1969 r., I CZ 92/67*, OSP 1970, z. 5, poz. 95.
- Marszałkowska-Krześ E. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2017.
- Marszałkowska-Krześ E., Błaszczak Ł., *Zapis na sąd polubowny a czynności notarialne (wybrane zagadnienia)*, „Rejent” 2007, Nr 9.
- Monkiewicz A., *Zapis na sąd polubowny*, „Radca Prawny” 2001, Nr 5.
- Osowy P., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2001.
- Osowy P., *Umowa o właściwość sądu jako przykład umowy przedprocesowej. Uwagi na tle art. 46 k.p.c.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005, Nr 2.
- Piasecki K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1096-1217. Tom III*, Warszawa 2007.
- Radwański Z., *Elektroniczna forma czynności prawnej*, „Monitor Prawniczy” 2001, Nr 22.
- Radwański Z., *Glosa do orzeczenia SN z 13.6.1975 r., II CZ 91/75*, „OSP i KA” 1977, Nr 5, poz. 83c.
- Radwański Z., *Uwagi ogólne o zakresie stosowania formy elektronicznej w prawie cywilnym*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005.
- Tomaszewski M., *Umowa o arbitraż. Podstawowe problemy prawne*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1999, Nr 1.
- Wiśniewski A.W., *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu, cz. I*, „Prawo Spółek 2005”, nr 4, s.10.